

BORBÉLY SZILVIA-VANICSEK MÁRIA

Magyarország helye Európa gazdaságában

Fejlettségi és dinamikai ténykép

Tanulmányunkban az Európai Unió tagországainak, az Egyesült Államok, Japán és Magyarország gazdasági erejét, súlyát, dinamikáját, struktúráját hasonlítjuk össze. Az elemzés alapjául a gazdaság szektorai vagy ágazatai szolgáltak. Felmérésünk kiindulópontjai a (TEÁOR szerinti) alágazatok voltak. Különböző dinamikus és statikus mutatók alapján határoztuk meg az általunk vizsgált országok 1995/1998. évi alágazati mélységű rangsorait, ezek alapján állapítottuk meg Magyarország gazdasági súlyának, dinamikájának, struktúrájának helyét a fejlett gazdaságok rangsorában. Emellett az alágazati szintű elemzések rámutatnak arra, hogy az Egyesült Államok gazdasági dinamikájának és súlyának növekedése milyen mértékben haladja meg az Európai Unióét, illetve arra is, hogy az Európai Unión belül mely országok súlya a döntő (alágazati koncentráció), illetve melyek a legdinamikusabbak. Képet kapunk arról is, hogy mely alágazatok a „húzóágazatok”, illetve a sereghajtók.*

Mutatók és rangsorok

Az alágazati fejlettségi és dinamikai rangsorok elkészítése során a következőképpen jártunk el.

1. Megállapítottuk a vizsgált országok (TEÁOR szerinti) alágazatainak egymáshoz viszonyított pozícióját a cégszám, a vállalkozások száma, a termelés és a foglalkoztatottak száma szerint (státus- vagy volumenrangsor).¹ A szervezeti létszám és a vállalati átlagos termelési érték szerint vizsgáltuk a szervezeti méretet. Az egyes alágazatok fajlagos teljesítményeit az egy foglalkoztatottra jutó termeléssel, illetve az egy foglalkoztatottra jutó nettó árbevételel (összes értékesítéssel), illetve a mezőgazdaság esetében az egy foglalkoztatottra jutó alapáron számított bruttó hozzáadott értékkel határoztuk meg.

* A tanulmány a MEH megbízásából folytatott kutatás alapján készült.

¹ A hazai ipar és az építőipar strukturális (volumenbeli) helyzetének jellemzéséhez a 20 fő feletti vállalkozásokat vettük figyelembe, tekintettel arra, hogy „1992-től az éves adatszolgáltatási kötelezettség az alkalmazásban állókra vonatkozóan – az intézményi munkaügyi adatgyűjtési rendszerben és az éves iparstatistikai, valamint építőipari adatgyűjtésben egyaránt – a 20 fő feletti vállalkozásokra terjed ki széleskörűen.” (Ipari és Építőipari Statisztikai Évkönyv, 1998, 325. o.) Ennek megfelelően a felhasznált EU-adatok forrása a New Cronos adatbázis. Theme4, Structure Business Statistics, Annual Enterprise Statistics, Enter1.

Az árbevétel, a termelési érték millió ECU-ben szerepel. A forintban megadott értékek ECU-re történő átszámításához az MNB december 31-i hivatalos deviza-középárfolyamát használtuk, kerekítve (1997-re 224,5 forintot, 1998-ra vonatkozóan pedig 255,7 forintot).

A rovat a Külügyminisztérium támogatásával jött létre.

Borbély Szilvia közgazdász, kandidátus.

Vanicsek Mária kandidátus, a Növekedéskutató Intézet igazgatója.

2. Megvizsgáltuk egy-egy alágazat koncentrációját aszerint, hogy miként részesednek az egyes országok alágazatai a termelésből, és megállapítottuk egy-egy hazai alágazat súlyát a vizsgált országokéhoz képest.

3. Az 1995/1998-as évekre vonatkozóan az egyes országok alágazati szintű dinamika-rangsorát a termelési index, a nemzeti valutában mért árindex, a foglalkoztatási index, az összes eszközre jutó nettó árbevétel indexe, az export mennyiségi indexe, az import mennyiségi indexe és a cserearányindex alapján képzett rangsorok szintetizálásából nyertük.²

4. A vizsgált országok nemzetgazdaságát és a három szektor (mezőgazdaság, ipar és szolgáltatások) egymáshoz viszonyított súlyának összehasonlítását – a gazdasági struktúra vizsgálatát – elvégeztük az alapáron számított bruttó hozzáadott érték és a foglalkoztatottak létszáma alapján. Összehasonlítottuk a hazai gazdasági szerkezet arányait az EU-átlagával, és viszonyítottuk az egyes EU-tagországokéhoz. A bruttó hozzáadott érték és a foglalkoztatottak számának hányadosa segítségével összehasonlítottuk nemzetgazdasági és szektoriális szinten az egyes országok termelékenységét.

5. A szintézis során rangsoroltuk az országokat a gazdaság dinamikája és súlya szerint. A termelési érték és a termelési index alapján megállapított rangsorokat összegeztük, és felállítottunk egy olyan országrangsort, amelyben figyelembe vettük mind az alágazatok termelésének nagyságát, mind a növekedést.

Módszertani megjegyzések és fenntartások

Az adatok forrása az Eurostat, az OECD, a KSH és az APEH. Az elkészített rangsorok csupán tendenciaszerűen értelmezhetők, orientáló jellegűek, mivel a felhasznált adatok forrásai különbözők, és a rendelkezésre álló adatok egyenlőtlenek. A vállalt időhorizont 1995/1997/1998. Az Eurostattól 2000 nyarán vásárolt adatbázis az 1999-re – és sok esetben az 1998-ra – vonatkozó helyeket üresen hagyja.

Értékbeli összehasonlításaink ECU-alapon történtek. Figyelembe kell venni, hogy az eredményeket erősen befolyásolja a nemzeti valuták alul- vagy felülértékeltisége, nemzetközi pénzügyi stabilitása. Bár kétségtelen, hogy a vásárlóerő-paritáson³ történő átváltás bizonyos torzításokat kiszűr, azonban ez az átváltási mód sem tökéletes, csak rejtettebben jelennek meg a problémái: nagyobb gazdasági fejlettségi különbségek esetén nincs igazán megfelelő vásárlói kosár, amely az összehasonlításban szereplő országokat egyformán jellemezné. Ráadásul – esetünkben – a makroszintet jellemző vásárlói kosár alapján megállapított vásárlóerő-paritáson történő átváltás nem tükrözné megfelelően az alágazati erőviszonyokat. Az autentikusabb képhez az alágazatok esetében saját speciális kosarak kellene felmérni a különböző nemzeti valuták vásárlóerejét. Az OECD 1993-ban és 1996-ban végzett vizsgálatot, amely nemcsak az egész bruttó nemzeti terméket reprezentáló vásárlói kosarakat, hanem speciális ágazati, például egészségügyi, illetve gyógyszerfogyasztási kosarakat alkalmazott. Egyes országokban nagy hasonlóságot, máshol viszont igen jelentős különbséget mutatott ki az általános vásárlóerő-paritás és a speciális kosárral nyert vásárlóerő-paritás között (Bondár [2000]).

² A dinamikus mutatók elemzésének fő forrása az Eurostat Monthly Panorama of European Business adatgyűjteménye volt. Az Egyesült Államokra, Norvégiára és Magyarországra vonatkozó adatok egy részét OECD-adatbázis (Indicators of Industrial activity) szolgáltatják. Ez utóbbi esetében az indexek kiszámításának módja vegyes volt (egyszerű Laspeyres-, lánc Laspeyres-index, illetve Magyarország esetében Paasche-láncindex). A Monthly Panorama of European Business adatbázisában szereplő 1995 decemberére vonatkozó adatot 100-nak véve, számítottuk ki a vizsgált változók dinamikáját az 1995/1998-as periódusra. Ehhez az 1996., 1997. és 1998. év azon decemberi adatait vettük figyelembe, amelyek az előző év decemberéhez viszonyított változásra vonatkoztak.

³ PPP=Purchasing Power Parity.

A KSH által alkalmazott „termelés” mutató az iparba sorolt vállalkozások ipari tevékenységének (bruttó) termelési értéke. E mutatót úgy számítják, hogy az ipari tevékenység nettó árbevételét korrigálják a saját termelésű ipari készletek állományváltozásával. A termelési érték tehát a nettó árbevétel egyfajta korrigált változata. Az általunk alkalmazott Eurostat adatbázisban a „production value” elnevezésű mutatót rendeltük a hazai statisztika „termelési érték” mutatójához, illetve az APEH-adatbázis alkalmazásakor a nettó árbevételhez. Ez utóbbi esetben számolni kell a korrigálatlanságból fakadó hozzávetőlegességgel (torzítással).

Az összehasonlítás és viszonyítás olyan értelemben is torzít, hogy a hazai alágazatok termelése esetében valamennyi, tíz főnél több foglalkoztatottal működő vállalkozás értékét figyelembe vettük, míg az EU-tagországok esetében a húsz fő feletti cégek adataival dolgoztunk. Ebben az esetben a kapott eredmény bizonyos mértékben Magyarország javára torzít. A meglévő adatok birtokában és a statisztikai adatgyűjtés körének ismeretében azonban még ez a megoldás látszott a legkedvezőbbnek, mivel az Eurostat vállalati adatbázisa kétféle módon gyűjti az adatokat: vagy a teljes vállalati körre vonatkozó, vagy a húsz főnél több foglalkoztatottal működő adatsorokat használhattuk volna. Tekintettel azonban arra, hogy a KSH-nak az alágazatokra/szakágazatokra vonatkozó termelés adatai a tízfősnél nagyobb vállalkozásokra, a létszámadatok pedig a – a statisztikai adatszolgáltatás jellegzetességeiből adódóan – a húszfősnél nagyobb cégekre vonatkoznak, a rendelkezésünkre álló APEH-adatbázis pedig a kettős könyvvitelt folytató vállalkozásokra, az összehasonlítás jobban torzított volna, igaz ekkor Magyarország rovására, ha az Eurostatnak a teljes vállalati körre vonatkozó adatbázisát használjuk.

A bányászat esetében az APEH kettős könyvvitelt vezető cégekre vonatkozó adatbázisának adatait használtuk fel (vállalkozások száma, nettó árbevétel és foglalkoztatottak létszáma), továbbá a *New Cronos* adatbázis *Theme4, Structure Business Statistics, Annual Enterprise Statistics, Enter1* adatait (vállalkozások száma, termelési érték, foglalkoztatottak száma). Ebben az esetben figyelembe kell venni egyrészt a húsz fő feletti vállalkozások körének és a kettős könyvvitelt folytató vállalatok körének összehasonlításából fakadó hibákat, azaz a megállapítások hozzávetőlegességét, továbbá a termelési érték (production value)/nettó árbevétel közötti különbséget.

A szolgáltatásokra vonatkozó hazai adatokat az APEH mérlegadatai alapján számítottuk ki és át (ahol kellett ECU-re). Az EU-beli tagállamok szolgáltatására vonatkozó adatok egyenlőtlenül állnak rendelkezésre.⁴ A strukturális rangsorral is – a dinamikus rangsorhoz hasonlóan – csupán hozzávetőleges tendencia kimutatását célozzuk. A hozzávetőlegességet az is aláhúzza, hogy az APEH-adatbázis csak a kettős könyvvitelt folytató cégekre vonatkozik.

A mezőgazdaság esetében a vállalkozások és a foglalkoztatottak száma mellett az alapáron számított bruttó hozzáadott értéket – azaz a hazai termelők által egy év alatt létrehozott termékek és szolgáltatások bruttó értékének (bruttó kibocsátás alapáron) és a folyó termelőfelhasználásának a különbségét – vettük figyelembe.

Tekintettel arra, hogy egyetlen olyan alágazatot sem találtunk, ahol az EU-tagországokra, Japánra, az Egyesült Államokra és Norvégiára vonatkozó teljes körű adatsor rendelkezésünkre állt volna, a hazai alágazatok súlyát viszonylagosan tudtuk csak érzékeltetni. Azaz az egyes alágazatok esetében a vizsgálható országok termelését (vagy nettó árbevételét) viszonyítottuk az egységnyinek tekintett hazai termeléshez (nettó árbevételhez).

A hazai alágazatok nemzetközi súlyát úgy is meghatároztuk, hogy az egy-egy alágazat esetében rendelkezésre álló (vizsgálható) országok összes termelésében megnéztük, hogy

⁴ A szolgáltatásokra vonatkozó EU-adatok forrása a *New Cronos* adatbázis. *Theme4, Structure Business Statistics, Annual Enterprise Statistics, Enter*.

hány százalékot tesz ki a hazai termelés. Ennek során képet kaptunk egy-egy alágazat koncentrációjáról is, és megállapíthatjuk, hogy a vizsgált esetek jelentős részében nagyjából érvényesült a Pareto-szabály (azaz az országok 20-30 százaléka produkálja a termelés 70-80 százalékát.)⁵ Ebben a vizsgálatban a hazai termelést az EU-tagországok összes termeléséhez képest vizsgáltuk, és akkor is kihagytuk volna a japán és az egyesült államokbeli termelést mint viszonyítási alapot, ha lett volna adatunk. Ennek oka egyrészt az, hogy jelenleg a magyar termelésnek az EU-hoz való súlyát kell ismernünk, másrészt az egyesült államokbeli termelés volumene nagyságrendileg különbözik az EU-tól is, ha az egyes tagországokat nézzük.

A dinamikus elemzés során a legautentikusabbnak a termelés 1995–1998 közötti alakulása alapján kialakított sorrend tekinthető, ez az a mutató, amely valamennyi ország és szakágazat esetében rendelkezésre áll.

A foglalkoztatottak változása szerint (csökkenő érték alapján) kialakított rangsor – amennyiben a termelési index nőtt, vagy a foglalkoztatásnál lassabban csökkent – az alágazat hatékonyságának növekedését is jelzi egy-egy ország esetében. A dinamikára vonatkozó következtetések levonásakor figyelembe kell venni azt a hazai sajátosságot, hogy a gazdaság leépülése után éppen 1994-1995-ben vett lendületet az új struktúrák kialakulása.

A különböző mutatók szintetizálása (összegzése) alapján készült rangsor elkészítésével az adathiány, illetve az egyenlőtlen adatszolgáltatás hatását igyekeztünk enyhíteni.

Országsúlyok, országteljesítmények – dominancia és dinamika

Elsőként bemutatjuk a magyar gazdaság EU-országokhoz viszonyított súlyát az alapáron számított *bruttó hozzáadott érték* alapján (1. táblázat).

1. táblázat

A bruttó hozzáadott érték alakulása kilenc európai országban,
a nemzetgazdaság egészét tekintve, 1997*

Ország	Bruttó hozzáadott érték (milliárd ECU)	Magyarország = 100	A kilenc ország bruttó hozzáadott értéke együtt = 100
Németország	1662	4931	34,42
Franciaország	1090	3234	22,57
Olaszország	911	2703	18,87
Spanyolország	438	1297	9,07
Hollandia	291	863	6,02
Belgium	190	563	3,93
Dánia	125	370	2,58
Finnország	87	258	1,80
Magyarország	33,7	100	0,69

* Az alapáron számított bruttó hozzáadott érték a termelők által egy év alatt létrehozott termékek és szolgáltatások bruttó értékének (bruttó kibocsátás folyó áron) és a folyó termelőfelhasználásnak a különbsége.

Megjegyzés: Nagy-Britannia megfelelő adata hiányzott.

Forrás: KSH [1999b] 17. o. és EC [1999] 31. o. alapján.

⁵ Vilfredo Pareto eredetileg a 19. századbeli itáliai tulajdonviszonyokkal kapcsolatban állapította

A vizsgált országok közül Magyarországhoz a legközelebb áll valamivel nagyobb, mint két és félszeres teljesítményével Finnország és 3,7-szeressel Dánia. Németország bruttó hozzáadott értéke csaknem 50-szer, Franciaországé 32-szer, Olaszorszá-
gá 27-szer, Spanyolországé pedig 12-szer nagyobb, mint Magyarorszá-
gáé. Dánia ezt a teljesítményt a hazainál 30 százalékkal kevesebb foglalkoztatottal, Németország
csupán kilencszer többel, Franciaország és Olaszország pedig ötször több alkalma-
zattal érte el.

A nemzetgazdaság egészét tekintve és a vizsgált országok alapján számított összes
bruttó hozzáadott értékét 100-nak véve alapul, a magyar gazdaság 0,7 százalékot tesz
ki. Az összes bruttó hozzáadott érték 76 százalékát három ország (azaz ez ebben az
esetben figyelembe vett országok 33 százaléka) – Németország, Franciaország és Olasz-
ország – tudhatja magáénak, míg a maradék 24 százalékon a többi hat ország (az összes
ország 67 százaléka) osztozkodik.

A foglalkoztatottak alapján kiszámított *országúlyokat* a 2. táblázat, az egy foglal-
koztatottra jutó bruttó hozzáadott érték alapján számított *országteljesítményeket* pedig
a 3. táblázat tartalmazza.

2. táblázat

A nemzetgazdaság súlya a foglalkoztatottak száma szerint, 1997
Magyarország megfelelő értéke = 100 (kerekített értékek)

Ország	A foglalkoztatottak száma (ezer fő)	Magyarország = = 100	Összes (14) ország nemzetgazdasága foglalkoztatottjainak százalékában
EU-15	149 522	3990	
EU-12	139 889	3733	
Németország	35 300	942	23,22
Nagy-Britannia	27 562	735	18,13
Franciaország	22 149	591	14,57
Olaszország	19 992	533	13,15
Spanyolország	12 706	339	8,36
Hollandia	6 766	180	4,45
Portugália	4 513	120	2,96
Svédország	3 912	104	2,57
Görögország	3 854	102	2,53
Belgium	3 838	102	2,52
Magyarország	3 747	100	2,46
Ausztria	3 609	96	2,37
Dánia	2 654	70	1,74
Írország	1 369	36	0,9

Forrás: KSH [1999b] 20. o. és EC [1999] 30. o. alapján.

meg, hogy a vagyon 80 százaléka a lakosság 20 százaléka kezében van. Ez az arány hozzávetőlegesen
számos más esetben valósnak bizonyult, például a termékek 20 százalékából származik a bevétel 80
százaléka. Általánosságban a következőképpen fogalmazták meg a Pareto-szabályt: az erőfeszítések 80
százaléka adja az eredmény 20 százalékát, vagy például *a problémák 80 százaléka az okok 20 százaléká-
nak tudható be*. A Pareto-módszer a néhány döntő ok (azaz az okok relatív fontosságának) meghatáro-
zásából áll. A Pareto-diagram *X* tengelyén ábrázolják az okokat, az *Y* tengelyén a gyakoriságot, az
origóhoz legközelebb található ok a legnagyobb gyakoriságú.

3. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték a nemzetgazdaságok egészében

Ország	Bruttó hozzáadott érték/ foglalkoztatottak (ECU)	Magyarország = 100
Belgium	49 504	550
Franciaország	49 212	547
Németország	47 082	523
Dánia	47 098	523
Olaszország	45 568	506
Hollandia	43 009	478
Spanyolország	34 471	383
Magyarország	8 993	100

A három szektor összegéből adódó nemzetgazdaság összességét tekintve, az egy foglalkoztatott által előállított alapáron számított bruttó hozzáadott érték – a számításba vehető országok közül – Belgiumban, Franciaországban, Németországban, Dániában és Olaszországban is több mint ötszöröse, Hollandiában csaknem ötszöröse, Spanyolországban 3,8-szorosa a megfelelő magyar értéknek. Megállapítható tehát, hogy – 1997-es adatok alapján – megközelítőleg ötszörös a nemzetgazdasági szintű teljesítményeltérés (a bruttó hozzáadott érték alapján) a vizsgált országok és Magyarország között, az utóbbi rovására.

Országdinamika a termelési index százalékos változása alapján

Az alágazatok termelési indexeinek összegzésével, majd az alágazati átlagértékek kiszámításával nyertük az egyes országokat jellemző átlagdinamikát (4. táblázat). A számítások alapjául a TEÁOR 1000–4500-ig terjedő alágazatok 1995/1998-ra vonatkozó megfelelő termelési index adatai szolgáltak.

A felmért országok között Magyarország e területen az első helyen áll, nem utolsósorban azonban az iroda- és számítógépgyártás (TEÁOR 3000) területén tapasztalt nemzetközileg is egyedülálló dinamika miatt. Ha a számításokat úgy végezzük el, hogy kihagyjuk az iroda- és számítógépgyártás alágazatot, akkor az átlagos dinamika mutató 147, ami a számba vett országok átlaga körüli érték.

A magyar mutató – 289 százalékos növekedés – csaknem több mint két és félszer nagyobb dinamikát jelez, mint az összes vizsgált ország adata alapján számított mutató. A magyar mutató 1,4-szerese a második helyezett Egyesült Államokénak is. Az átlagnál kedvezőbb volt Belgium, Finnország, Görögország és Ausztria dinamikája. A rangsor végén álló Japánban, Nagy-Britanniában, Franciaországban és Olaszországban 1995-höz képes 1998-ra csökkent a termelés.

Országdinamika másfajta közelítésben

Az alágazatokban (1000-tól 4100-ig és 5100) a termelés növekedésének dinamikáját figyelembe vevő mutató (termelési index) alapján alkotott rangsorokban kapott helyezéseket is országonként összegeztük. Mivel nem minden ország esetében állt rendelkezésre adat minden alágazatra, az előbbi összeget elosztottuk azon alágazatok számával, amely esetében rendelkezünk adattal. Így egyfajta szintetizált – valamennyi alágazat

4. táblázat

A termelési index alapján képzett átlagdinamika-mutató, 1995–1998

Ország	Átlagdinamika-mutató 1995 = 100	Rangsor
Magyarország	389,328	1.
Egyesült Államok	265,09	2.
Belgium	217,38	3.
Svédország	210,66	4.
Finnország	195,16	5.
Görögország	176,37	6.
Ausztria	170,97	7.
<i>Átlag</i>	<i>152,3</i>	8.
Írország	123,36	9.
Norvégia	114,64	10.
Spanyolország	113,78	11.
Hollandia	111,33	12.
Németország	110,23	13.
Dánia	108,15	14.
Portugália	104,8	15.
Luxemburg	103,79	16.
Japán	98,38	17.
Nagy-Britannia	96,96	18.
Franciaország	93,77	19.
Olaszország	91,55	20.

teljesítményét magában foglaló – fajlagosdinamika-mutatót kaptunk egy-egy országra. Ezeket növekvő sorrendbe állítva kaptuk az úgynevezett szintetizált országdinamika-rangsort, aminek alapjául ebben az esetben a termelési index szolgált.

Az így kialakított úgynevezett szintetikus rangsorban Magyarország kedvezőtlenebb helyezést ér el, mint közvetlenül az indexértékek alapján történő besorolásnál, mivel ekkor csupán a helyezéseket tekintettük mérvadónak, s ezzel kiküszöbölődött például az iroda- és számítógépgyártás (TEÁOR 3000) kiugró növekedése. Természetesen hasonló módosulás előfordult más országok esetében is, így a rangsor kissé más, mint az előző esetben, bár a tendencia hasonló, hiszen a skandináv országok, Ausztria, Magyarország és az Egyesült Államok mindkét esetben az első helyezettek között vannak. Azok az országok, amelyek az előző számítás szerinti jó helyezésüket egy-két kiugró alágazati eredménynek köszönhetik, a jelen rangsorban hátrább kerültek (Magyarországon kívül például Belgium, ahol az élelmiszergyártás nőtt kiemelkedően dinamikusán, Görögországban pedig – miközben számos alágazat visszaesett – a közúti járműgyártása emelkedett nagyon gyorsan).

Az 5. táblázat rangsora szerint a magyar gazdaság 1995/1997-ben dinamikusán nőtt, a vizsgált 19 ország között a negyedik helyet foglalta el, s csupán Ausztria, Finnország és Svédország előzte meg (éppen a legutóbb belépett EU-tagországok). A legdinamikusabban Finnország termelési indexe nőtt, 33 százalékkal haladva meg a hazait. Magyarországot közvetlenül az Egyesült Államok követi, de az első tíz helyezett között találjuk még Írországot, Görögországot és Spanyolországot is. Portugália a 11. helyen áll. Az utolsó helyet Németország foglalja el, az ipari alágazatok termelési indexének csaknem háromszor lassabb növekedésével, s hasonlóképpen az utolsó helyeket foglalja el Nagy-Britannia, Olaszország, Japán és Dánia.

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a dinamika szempontjából – a termelési index és az ipari alágazatok alapján – az élmezőnybe tartozik Finnország, Svédország, Ausztria,

5. táblázat
A termelés növekedésének dinamikája

Országok	A fajlagos dinamika rangsora	Magyarország = 100	Szintetizált országdinamika-rangsor
Finnország	4,17	67	1.
Svédország	4,86	78	2.
Ausztria	5,41	87	3.
Magyarország	6,19	100	4.
Egyesült Államok	8	129	5.
Írország	8,23	132	6.
Belgium	8,25	133	7.
Görögország	8,5	137	8.
Spanyolország	8,7	140	9.
Hollandia	9	145	10.
Portugália	9,38	151	11.
Franciaország	9,73	157	12.
Luxemburg	9,75	157	12.
Norvégia	9,8	158	14.
Dánia	11,04	178	15.
Japán	11,05	178	15.
Olaszország	11,34	183	16.
Nagy-Britannia	12,16	196	17.
Németország	18,25	294	18.

Magyarország, az Egyesült Államok és Írország, a középmezőnyben található Belgium, Görögország, Spanyolország, Hollandia, Franciaország és Luxemburg, míg a rangsor végén Norvégia, Dánia, Japán, Olaszország, Nagy-Britannia és Németország van.

Szektorsúlyok (gazdasági szerkezet), szektorteljesítmények – domináns és dinamikus szektorok

Gazdasági szerkezet

Az alapáron számított *bruttó termelési érték alapján* vizsgálva az országok szektorális szerkezetét, a magyar gazdasági szerkezet sajátosságának tekinthető, hogy a mezőgazdaság aránya magas (a legmagasabb a vizsgált országok között) a szolgáltatások aránya pedig alacsony (a legalacsonyabb a vizsgált országok között). A spanyol gazdasági szerkezet hasonlít a leginkább szektorális arányait tekintve a magyarhoz, a magas mezőgazdasági részesedéssel, de itt az ipar rovására a szolgáltatások aránya is magas. Ahhoz, hogy a magyar gazdasági szerkezet modernizálódjon, elsősorban a mezőgazdaság arányának kellene csökkennie (6. táblázat).

A *foglalkoztatottak* szektorális megoszlását vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy a magyar megoszlás nagyjából megfelel az EU-12 átlagának (mezőgazdaság 4,9, ipar 29,7, szolgáltatások 65,5), azzal a különbséggel, hogy az iparban alkalmazottak száma valamivel több, mint egy százalékkal meghaladja az EU-átlagértéket, a szolgáltatásokban dolgozók pedig ugyanennyivel alacsonyabb. (A görög, a portugál, az ír, a spanyol szerkezet például jobban eltér az EU-átlagától, mint a magyar.) A mezőgazdasági foglalkoztatottak súlyát – 4 százalék – tekintve a magyar foglalkoztatási szerkezet a dánhoz (3,8 százalék) áll a legközelebb.

Az ipar aránya a nemzetgazdaság egészében a foglalkoztatottak száma alapján csak Németországban magasabb a vizsgált országok között, mint Magyarországon (34,7 szá-

6. táblázat

A szektorok súlya az egyes országokban az alapáron számított bruttó hozzáadott érték és a foglalkoztatás százalékában

Ország	Mezőgazdaság		Ipar		Szolgáltatás	
	az összes bruttó hozzáadott érték	a foglalkoztatás	az összes bruttó hozzáadott érték	a foglalkoztatás	az összes bruttó hozzáadott érték	a foglalkoztatás
Magyarország	5,9	4	28,2	31,9	65,9	64
Spanyolország	4,8	8,3	23,9	29,9	71,3	61,8
Finnország	4,6	n. a.	25,3	n. a.	70,1	n. a.
Hollandia	3,4	3,7	23,7	22,9	72,8	73,4
Franciaország	3,3	4,6	22	26,6	74,6	68,7
Olaszország	3,3	6,5	25,5	31,7	71,1	61,7
Dánia	3,2	3,8	21,6	26,3	75,2	69,9
Belgium	1,5	2,6	24,5	27,5	73,9	69,8
Németország	1,38	2,1	26,5	34,7	72	62,4

Forrás: KSH [1999b] 20. o. és EC [1999] 30. o. alapján.

zalék, illetve 31,9 százalék). A szolgáltatásokban foglalkoztatottak arányát tekintve Magyarország a középmezőnyben található (64 százalék).

Mezőgazdaság. Az adatok alapján a magyar mezőgazdaság a hozzáadott értékből való részesedésénél közel 2 százalékponttal kisebb mértékben részesedik a foglalkoztatásból. Ezzel egyedül áll a vizsgált országok között, ahol például Olaszországban és Spanyolországban 3,5-3,2 százalékponttal magasabb a mezőgazdasági foglalkoztatás részaránya, mint a szektor által előállított bruttó hazai terméké.

A 7. táblázat a vizsgálatba bevont országok együttes mezőgazdasági termelési értékéből az egyes országok mezőgazdaságának részesedését mutatja. A magyar mezőgazdaság a számításba vett országok összes mezőgazdasági teljesítményének mindössze 1,28 százalékát produkálja. Luxemburgon kívül Ausztria, Belgium és Portugália mezőgazdasági hozzáadott értéke nem éri még el a két százalékot.

A vizsgált országok egynegyede (azaz Franciaország, Olaszország, Németország és Spanyolország) állítja elő a mezőgazdasági bruttó hozzáadott érték több mint hetven százalékát, miközben az országok maradék 75 százaléka adja a bruttó hozzáadott érték valamivel több mint egynegyedét.

7. táblázat

Az összes ország mezőgazdasága a bruttó hozzáadott értéke százalékban

Ország	Százalék	Ország	Százalék
Franciaország	23,37	Svédország	2,59
Olaszország	19,48	Írország	2,2
Németország	14,93	Ausztria	1,94
Spanyolország	13,63	Belgium	1,94
Hollandia	6,49	Portugália	1,62
Görögország	5,19	Magyarország	1,28
Dánia	2,59	Luxemburg	0,06
Finnország	2,59	Összes	100

Az alapáron számított hozzáadott értéket véve az összehasonlítás alapjául, megállapíthatjuk, hogy a vizsgált országok közül a belga mezőgazdaság hozzáadott értéke 50 százalékkal, a dán, svéd és a finn mezőgazdaság által előállított hozzáadott érték pedig 100 százalékkal haladja meg a magyar mezőgazdaságét (8. táblázat).

A magyar mezőgazdaság által előállított hozzáadott értéket 100-nak véve alapul, a francia mezőgazdaságé a legmagasabb a vizsgált országok közül, 1800. Ugyanakkor a foglalkoztatottak számát tekintve, ha a megfelelő magyar értéket 100-nak vesszük, a francia érték csupán 700-hoz közelít (9. táblázat).

A vizsgált 14 ország közül Magyarország a mezőgazdasági foglalkoztatottak számát tekintve a tizedik helyen áll, s megelőzi ezzel Írországot, Svédországot, Belgiu-

8. táblázat

A magyar mezőgazdaság súlya az EU országokéhoz képest a mezőgazdaság alapáron számított bruttó hozzáadott értéke alapján, 1997

Ország	Mezőgazdaság (milliárd ECU)	Magyarország = 100
Franciaország	36	1800
Olaszország	30	1500
Németország	23	1150
Spanyolország	21	1050
Hollandia	10	500
Dánia	4	200
Finnország	4	200
Svédország	4	200
Belgium	3	150
Magyarország	2	100

9. táblázat

A magyar mezőgazdaság súlya az EU-tagországokéhoz képest a mezőgazdaságban a foglalkoztatottak száma alapján, 1997 (Magyarország = 100)

Ország	Foglalkoztatottak száma (ezer fő)	Magyarország = 100	Összes (14) ország mezőgazdasági foglalkoztatottjainak százalékában
EU-15	7434	4900	
EU-12	6894	4571	
Olaszország	1307	866	17,4
Spanyolország	1055	699	14,05
Németország	1039	688	13,83
Franciaország	1029	682	13,7
Görögország	765	507	10,18
Portugália	601	398	8
Nagy-Britannia	583	386	7,76
Hollandia	251	166	3,34
Ausztria	249	165	3,31
Magyarország	151	100	2
Írország	149	98	1,98
Svédország	127	84	1,69
Belgium	102	67	1,35
Dánia	100	66	1,33

mot és Dániát is. A magyar mezőgazdaságban foglalkoztatottak létszáma nagyjából az írhez áll közel.

Dánia az utolsó az agrárfoglalkoztatottak számát illetően, a dán és a belga mezőgazdaságban alkalmazottak több mint 30 százalékkal kevesebben vannak, mint a magyar agrárgazdaságban, s Svédország esetében is ez az érték csaknem 20 százalékkal alacsonyabb, mint a magyar mutató.

A magyar mezőgazdaságban a bruttó hozzáadott érték alapján mért fajlagos termelékenység kedvezőbb, mint a nemzetgazdaság egészét tekintve. A dán és a holland mezőgazdaságban az egy fő által előállított érték csupán háromszorosa, Franciaországban és Belgiumban több mint kétszerese, Spanyolországban, Németországban és Olaszországban több mint másfélszerese a hazai megfelelő értéknek. A spanyol mezőgazdaságnak a fenti módon mért termelékenysége csupán másfélszerese a magyarnak (10. táblázat).

10. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték a mezőgazdaságban

Ország	Bruttó hozzáadott érték/foglalkoztatott (ECU)	Magyarország = 100
Dánia	40 000	301
Hollandia	39 840	300
Franciaország	34 985	263
Belgium	29 411	221
Olaszország	22 953	173
Németország	22 136	166
Spanyolország	19 905	150
Magyarország	13 262	100

Ipar. Ha a hozzáadott érték alapján vett magyar ipari termelést 100-nak vesszük, akkor az ehhez legközelebb álló ország Finnország (173 százalékkal nagyobb ipari termeléssel) és Dánia (184 százalékkal magasabb értékkel). Dániában ezt a teljesítményt több mint 40 százalékkal kisebb alkalmazotti létszámmal állítják elő, mint Magyarországon. A német ipari termelés 46-szorosa a magyarnak, s ezt az eredményt mindössze tízszer több munkaerővel produkálja. (Lásd a 11. és 13. táblázatot.)

11. táblázat

A magyar ipar súlya az EU-országokéhoz képest az ipar alapján vett hozzáadott értéke alapján, 1997

Ország	Az ipari termelés bruttó hozzáadott értéke (milliárd ECU)	Magyarország = 100	A kilenc ország ipari hozzáadott értéke = 100
Németország	441	4642	36,85
Franciaország	240	2526,3	20,05
Olaszország	233	2452,6	19,47
Spanyolország	104	1094,7	8,69
Hollandia	69	726,3	5,76
Belgium	47	494,7	3,92
Dánia	27	284,2	2,25
Finnország	26	273,6	2,17
Magyarország	9,5	100	0,79

12. táblázat

Az ipari és építőipari alágazatok termelési értékének összegzése
alapján elkészített országgrangsor

Országok	Alágazatok (C-F), termelés (millió ECU)	Összes (16) ország (C-F) = 100	Rangsor
Egyesült Államok	3 505 075	37,17	1.
Japán	2 185 259	23,17	2.
Németország	1 258 276	13,34	3.
Nagy-Britannia	741 189	7,86	4.
Franciaország	570 636	6,05	5.
Spanyolország	298 172	3,16	6.
Belgium	193 950	2,05	7.
Hollandia	150 775	1,59	8.
Svédország	119 700	1,26	9.
Portugália	91 062	0,96	10.
Finnország	86 463	0,91	11.
Ausztria	86 102	0,91	12.
Írország	55 119	0,58	13.
Dánia	46650	0,49	14.
Magyarország	33 081	0,35	15.
Luxemburg	7 080	0,07	16.
Összes	9 428 589	100	

Megjegyzés: Olaszországról nem álltak rendelkezésre megfelelő adatok.

Forrás: számítások az Eurostat New Cronos adatbázisa alapján.

A hazai ipari termelés bruttó hozzáadott érték alapján nem éri el a vizsgált országok összes ipari bruttó hozzáadott értékének egy százalékát. Három ország, Németország, Franciaország és Olaszország – azaz a számításba vett országok 33 százaléka – adja az összes ipari bruttó hozzáadott érték több mint háromnegyedét, miközben a maradék egynegyeden az országok 67 százaléka (azaz jelen esetben hat ország) osztozik.

Az ipari és építőipari (C-F) alágazatok (ipari szektor) termelési értékének összegzése alapján is létrehoztuk a vizsgált országok rangsorát. Ha a rangsor elkészítésénél az EU-tagországokon kívül az Egyesült Államokat és Japánt is figyelembe vesszük, megállapíthatjuk, hogy ez a két ország adja a vizsgált 16 ország ipari és építőipari termelési értékének hatvan százalékát. Ebben a rangsorban a harmadik helyen a német gazdaság áll, 13,3 százalékos részesedéssel. Németországot Nagy-Britannia követi csaknem 8 százalékos részesedéssel. A felmért 16 ország közül ez a négy ország – azaz az országok egynegyede – tudhatja magáénak az összes ipari és építőipari termelés több mint 80 százalékát. Egy százalék alatti a részesedése Magyarországon kívül (0,35 százalék) Dániának, Portugáliának, Finnországnak, Írországnak, Ausztriának és Luxemburgnak.

Ha az Egyesült Államokat és Japánt kihagyjuk az elemzésből, a rangsort Németország, Nagy-Britannia és Franciaország vezeti, hárman együtt magukénak tudva a vizsgált 14 ország ipari és építőipari termelésének csaknem 70 százalékát.

A C-F alágazatok termelési súlyai alapján még azt is megállapíthatjuk, hogy egy százalék alatti részarányal csak Magyarország és Luxemburg rendelkezik. A vizsgált országok felének 1 és 5 százalék közötti a részesedése (Hollandia, Svédország, Portugália, Finnország, Ausztria, Írország és Dánia).

A foglalkoztatottak számát illetően Magyarország – az EU-tagországokkal való összehasonlításban – a 14 ország között a nyolcadik helyen áll, és Ausztriához, Belgiumhoz és Svédországhoz áll a legközelebb (13. táblázat).

13. táblázat

A magyar ipar súlya az EU-tagországokéhoz képest
a foglalkoztatottak száma alapján, 1997

Ország	Ipari foglalkoztatottak (ezer fő)	Magyarország = 100	Összes (14) ország ipari foglalkoztatottjainak százalékában
EU-15	44 059	3676	
EU-12	41 411	3455	
Németország	12 240	1021	26,84
Nagy-Britannia	8 084	674	17,73
Olaszország	6 348	529	13,92
Franciaország	5 891	491	12,92
Spanyolország	3 796	316	8,32
Hollandia	1 548	129	3,39
Portugália	1 403	117	3,07
Magyarország	1 196	100	2,62
Ausztria	1070	89	2,34
Belgium	1057	88	2,31
Svédország	1000	83	2,19
Görögország	866	72	1,89
Dánia	699	58	1,53
Írország	391	32	0,85

Forrás: KSH [1999b] 20. o. és EC [1999] 30. o. alapján.

Az iparban a vizsgált EU-tagországok átlagban négyszer olyan termelékenyek az egy foglalkoztatottra jutó alapáron számított bruttó hozzáadott érték alapján (1997-es adatok), mint a magyar ipar (14. táblázat). A rangsort Hollandia és Belgium vezeti, több mint öt és félszer nagyobb egy ipari foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott értékével, de több mint ötszörös a különbség a magyar ipar és a francia között, és több mint négyszeres a különbség a megfelelő német, olasz, dán mutató és a hazai között. A brit, a spanyol és az osztrák ipar több mint háromszor olyan termelékeny, mint a magyar. A hazai ipar – egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték alapján mért – termelékenységét tekintve leginkább a portugálhoz áll közel (1,7-szeres különbség az utóbbi javára).

Szolgáltatások. A bruttó hozzáadott érték alapján számításba vett szolgáltatások volumene a számításba vett országok közül egyedül Portugáliában kisebb (15 százalékkal), mint Magyarországon. Ausztriában ez a mutató 44 százalékkal haladja meg a megfelelő magyar értéket. Németországban 53-szor haladják meg a magyarországi értéket, s ezt a bruttó hozzáadott értéket mindössze kilencszer nagyobb létszámmal hozzák létre. Portugáliában a magyarországinál kisebb produktumot 4 százalékkal több munkaerővel állítják elő. Ausztria esetében viszont fordított a viszony, a 44 százalékkal magasabb bruttó hozzáadott értéket a magyarországinál 5 százalékkal kevesebb létszámmal termelik ki (15. táblázat).

A szolgáltatások szektorban létrejött bruttó hozzáadott érték 0,59 százalékát tudhatja magának Magyarország a 12 ország összesített értékéből. Magyarországnál is kisebb részarányt képvisel Portugália (0,5 százalék). A vizsgált országok 25 százaléka (azaz

14. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték az iparban

Ország	Bruttó hozzáadott érték (ECU) az iparban/foglalkoztatott	Magyarország = 100
Hollandia	44 573	561
Belgium	44 465	560
Franciaország	40 740	513
Dánia	38 626	486
Olaszország	36 704	462
Németország	36 029	453
Ausztria	29 906	376
Spanyolország	27 397	345
Nagy-Britannia	25 816	325
Portugália	13 471	169
Magyarország	7 940	100

Németország, Franciaország és Olaszország tudhatja magáénak a bruttó hozzáadott érték 70 százalékát a szolgáltatásokban, miközben az országok háromnegyede osztozik a bruttó hozzáadott érték 30 százalékán (15. táblázat).

15. táblázat

A magyar szolgáltatások súlya az EU-országokéhoz képest a szolgáltatások alapján vett bruttó hozzáadott értéke alapján, 1997

Ország	Szolgáltatások (milliárd ECU)	Magyarország = 100	Összes (12) ország szol- gáltatása bruttó hozzáadott értékének százalékában
Németország	1198	5396	31,86
Franciaország	814	3666	21,65
Olaszország	648	2818	17,23
Spanyolország	311	1401	8,27
Hollandia	212	955	5,63
Nagy-Britannia	209	940	5,55
Belgium	140	631	3,72
Dánia	94	423	2,5
Finnország	61	274	1,62
Ausztria	32	144	0,85
Magyarország	22	100	0,59
Portugália	17	85	0,5

A szolgáltatásokban a foglalkoztatottak arányát tekintve Magyarország a középmezőnyben található (16. táblázat).

A szolgáltatások szektorban a vizsgált EU-tagországok egy foglalkoztatottra jutó alapján számított bruttó hozzáadott értéke alapján mért (1997) termelékenysége ötször nagyobb a német, francia, olasz, belga, dán, mint a magyarországi szolgáltatások esetében. Ugyanakkor Portugália – fenti módon mért – termelékenysége 8 százalékkal a magyar mutató értéke alatt marad (17. táblázat).

16. táblázat

A magyar szolgáltatások súlya az EU-tagországokéhoz képest a foglalkoztatottak száma alapján, 1997

Ország	Szolgáltatás (ezer fő)	Magyarország = = 100	Összes (14) ország szolgáltatások szektorbeli foglalkoztatottjainak százalékában
EU-15	93 030	3876	
EU-12	91 585	3816	
Németország	22 021	917	22,27
Nagy-Britannia	18 895	787	19,11
Franciaország	15 229	634	15,4
Olaszország	12 337	514	12,47
Spanyolország	7 855	327	7,94
Hollandia	4 967	206	5,02
Svédország	2 785	116	2,81
Belgium	2 679	111	2,7
Portugália	2 509	104	2,53
Magyarország	2 400	100	2,42
Ausztria	2 290	95	2,31
Görögország	2 223	92	2,24
Dánia	1 855	77	1,87
Írország	829	34	0,83

Forrás: KSH [1999b] 20. o. és EC [1999] 30. o. alapján.

17. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték a szolgáltatásokban

Ország	Bruttó hozzáadott érték a szolgáltatásokban/foglalkoztatott (ECU)	Magyarország = 100
Németország	5440	588
Franciaország	5345	577
Olaszország	5252	567
Belgium	5225	564
Dánia	5067	547
Hollandia	4268	461
Spanyolország	3959	428
Magyarország	925	100
Portugália	856	92

Domináns alágazatok, alágazati dinamika, alágazati teljesítmény

Ipar és építőipar. A rendelkezésre álló adatok alapján megnéztük, hogy a *C-F* alágazatok közül melyek tekinthetők a termelés alapján a dominánsoknak. A számítások során figyelembe vettük az Egyesült Államok és Japán termelését is. Kétféleképpen számítottuk ki a lehetséges rangsort. Az egyik módozat szerint az összes *C-F* termelés százalékában vizsgáltuk meg az egyes alágazatok részesedését. Miután a rendelkezésre álló adatok nem egyenletesek – azaz nem állt rendelkezésre valamennyi vizsgált ország esetében valamennyi alágazat termelési adata –, kiszámítottunk egy úgynevezett fajlagos (egy országra jutó alágazati termelési) mutatót, amelyet úgy kaptunk, hogy az adott alágazat termelését elosztottuk az adatsorban szereplő országok számával.

A kétféle módon számított rangsorban az első hat helyezett azonos, tehát nagyjából reálisnak tekinthető az, hogy a vizsgált országok iparában – a termelési érték alapján – a legnagyobb súllyal a 18. táblázatban szereplő alágazatok szerepelnek. Ez a hat alágazat (az alágazatok 20 százaléka) adja ki az összes ipari és építőipari termelés felét.

18. táblázat

A legnagyobb súllyal szereplő alágazatok

Alágazat	TEÁOR-szám
Élelmiszer, ital gyártása	1500
Közútijármű-gyártás	3400
Vegyí anyag, termék gyártása	2400
Gépek, berendezések gyártása	2900
Híradástechnikai termékek, készülékek gyártása	3200
Fémfeldolgozási termékek gyártása	2800

Mindkét vizsgálati módszer szerint legkisebb a jelentőségük a 19. táblázat első két sorában szereplő alágazatoknak. A táblázatban szereplő többi alágazat az összes termelési értékből az egy százalékot sem érte el.

Az első hat és az utolsó hét alágazat között lévő 17 alágazat termelésének részesedése az összes értékből 1 és 4,3 százalék között mozgott.

19. táblázat

A legkisebb súllyal szereplő alágazatok

Alágazat	TEÁOR-szám
Fémtartalmú érc bányászata	1300
Nyersanyag visszanyerése hulladékból	3700
Szénbányászat, tőzegkitermelés	1000
Egyéb bányászat	1400
Víztermelés, -kezelés, -elosztás	4100
Kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás	1100
Bőrkikészítés, táskafélék, szíjzat, lábbelikészítés	1900

Ha megvizsgáljuk, hogy mennyire felel meg a hazai megoszlás a fejlett országokénak, a következőket állapíthatjuk meg (20. táblázat).

– Az élelmiszerek, italok gyártása Magyarországon is az első helyen áll a rangsorban, viszont 14,5 százalékos részesedésével egyharmaddal meghaladja a fejlett országok részesedését.

– Az első hat hely között szerepel Magyarországon is a közúti járművek gyártása (3400) és a vegyi termékek gyártása (2400), viszont kisebb súllyal, mint a fejlett országokban (ez utóbbiakban 10 százalék körüli értékkel, Magyarországon pedig – sorrendben – 7,9, illetve 6,7 százalékkal). Azaz, míg Magyarországon az élelmiszeripar túlsúlyos, a közútijármű-gyártás, illetve a vegyi termékek gyártása „alulsúlyos” a fejlett országok átlagarányához képest.

– A fejlett országok alágazati rangsorának élvonalában az élelmiszeriparon, a közútijármű-gyártáson és a vegyi termék gyártásán kívül szerepel a gépek, berendezések gyártása a negyedik helyen (Magyarországon csak a 11. helyen), a híradástechnikai termékek, készülékek gyártása az ötödik helyen (Magyarország esetében a 10.

20. táblázat
Az ipari-építőipari alágazatok termelésének rangsora

Alágazat	TEÁOR- szám	Termelési érték (millió ECU)	Egyes alágazatok részesezése az összes (C-F) termelés százalékában	Rangsor
Élelmiszer, ital gyártása	1500	4806	14,5	1.
Építőipar	4500	3519	10,6	2.
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás	4000	2 974,6	9,0	3.
Kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás, nukleáris fűtőanyaggyártás	2300	2 720,3	8,2	4.
Közúti jármű-gyártás	3400	2 624,7	7,9	5.
Vegyí anyag, termék gyártása	2400	2 244,8	6,8	6.
Máshová nem sorolt villamos gép, készülék gyártása	3100	1 828,6	5,5	7.
Fémalapanyag-gyártás	2700	1 368,8	4,1	8.
Iroda- és számítógépgyártás	3000	1 345,5	4,1	9.
Híradástechnikai termékek, készülékek gyártása	3200	1 224,7	3,7	10.
Gépek, berendezések gyártása	2900	1 204,9	3,6	11.
Fémfeldolgozási termékek gyártása	2800	943,4	2,9	12.
Egyéb bányászat	1400	932	2,8	13.
Gumi, műanyagtermékek gyártása	2500	832,8	2,5	14.
Egyéb nem ásványi fémek gyártása	2600	770,1	2,3	15.
Kiadói, nyomdai tevékenység	2200	530,3	1,6	16.
Textília gyártása	1700	498,3	1,5	17.
Ruházati termékek gyártása	1800	497,3	1,5	18.
Papírgyártás	2100	469	1,4	19.
Fafeldolgozás	2000	346,8	1,0	20.
Műszergyártás	3300	277,1	0,8	21.
Bútorgyártás	3600	253,5	0,8	22.
Víztermelés, -kezelés, -elosztás	4100	210,54	0,6	23.
Bőrkikészítés, táskafélék, szíjzat, lábbelikészítés	1900	195	0,6	24.
Dohánytermékek gyártása	1600	168,5	0,5	25.
Kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás	1100	89,8	0,3	26.
Egyéb jármű gyártása	3500	89,7	0,27	27.
Szénbányászat, tőzegkitermelés	1000	74	0,2	28.
Fém tartalmú érc bányászata	1300	21	0,1	29.
Nyersanyag visszanyerése hulladékból	3700	19,54	0,1	30.
<i>Összes</i>		<i>33 080,6</i>	<i>100</i>	

helyen) és a fémfeldolgozási termék gyártása a hatodik helyen (Magyarország esetében a 12. helyen). Azaz a fejlett országok esetében az élbolyban szereplő – az összes C-F termelési érték felét adó – hat alágazat közül három szerepel Magyarországon is az élmezőnyben. A másik három a rangsor középső harmadában található. Ugyanakkor a magyarországi alágazati rangsor második helyezettje az építőipar (TEÁOR-szám 4500),⁶ ami a fejlett országok rangsorában a 12. helyen található, a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás (4000), ami a fejlett országok 15. helyén áll, és a koksz-

⁶ A továbbiakban az alágazatok után szereplő zárójeles szám a TEÁOR-számot jelöli.

gyártás, kőolaj-feldolgozás, nukleáris fűtőanyag gyártása (2300), ami a fejlett országok rangsorában a 10. helyen szerepel.

– A magyarországi rangsor utolsó három helyezette megegyezik a fejlett országok rangsorában szereplő sereghajtókkal [fémtartalmú érc bányászata (1300), nyersanyag visszanyerése hulladékból (3700), szénbányászat, tőzegkitermelés (1000)]. Ugyanakkor az utolsó hat között szerepel a hazai rangsorban az egyéb járművek gyártása (3500), ami a fejlett országok esetében a rangsor közepe táján, a 14. helyen áll.

Megállapíthatjuk, hogy bár a nemzetgazdaságban a három szektor részesedése az EU átlagértékének felel meg, ami fejlett gazdasági struktúrára utal, addig a részletekben – legalábbis a *C–F alágazatokra* vonatkozóan – már vannak eltérések.

Szolgáltatások. Nincs értelme elvégezni a fenti – a vizsgált országok nagyjából teljes körét felölelő – elemzést a szolgáltatások szektor alágazataira vonatkozóan is, tekintettel arra, hogy a rendelkezésre álló adatok – mind alágazatokra, mind országokra vonatkozóan – túlságosan hiányosak. A szolgáltatások alágazati szintű dominanciavizsgálatához és a magyarországi állapot értékeléséhez kiválasztottunk néhány olyan országot, ahol nagyjából teljeskörűen rendelkezésre állnak az alágazati bontású adatok. Ezek az országok: Franciaország, Írország, Portugália és Ausztria. A összehasonlításban nem vettük figyelembe az M80-092 (TEÁOR 8000–9200-ig, azaz az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás és szórakoztatás, kultúra, sport) alágazatokat, mivel az Eurostat-bázisban ezek hiányosan állnak rendelkezésre. Valamennyi ország esetében hiányoznak a pénzügyi tevékenység biztosítás nélkül, biztosítás (kivéve a kötelező társadalombiztosítást), pénzügyi kiegészítő tevékenység (J65, J 66, J 67; TEÁOR 6500–6700) alágazatok adatai, ezeket is kihagytuk az összegzésből. Ugyanakkor nem feledkezhetünk el arról, hogy a fenti alágazatok a szolgáltatások alapvetően fontos részei. Ezért a meglévő adatokból levonható következtetések csak ennek tudatában értékelhetők, értelmezhetők.

A vizsgált négy tagország összesített termelése alapján mindössze három alágazat – a nagykereskedelem (5100), a gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás (7400) és a kiskereskedelem (5200) – adja a felmért alágazatok alapján az összes szolgáltatás több mint a felét (az oktatás, az egészségügy, a szórakoztatás és a pénzügyi tevékenységek figyelembevételével). Figyelemre méltó, hogy a gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás részesedésével csaknem eléri a nagykereskedelmét (21. táblázat). Az összeállított rangsor szerint az első hat helyen található – a fenti három alágazaton kívül – a szárazföldi csővezetékű szállítás (6000), az ingatlanügyletek (7000) és a posta, távközlés (6400).

A vízi szállítás (6100) kívül a rangsorban a legutolsó helyen álló kutatásban és fejlesztésben működő vállalkozások szolgáltatásainak értéke (7300) nem éri el az egy százalékos részarányt (21. táblázat).

Emlékeztetünk arra, hogy Magyarország esetében a szolgáltatások alágazati adatainak forrása az APEH kettős könyvvitelt folytató vállalkozásokról szóló adatbázisa volt, ahol a nettó árbevételt vettük a termelés értékét jellemző adat alapjául, míg az EU-szolgáltatások forrása az Eurostat Enter adatbázisa volt, amely valamennyi vállalatra vonatkozik. A hazai adatok – abszolút értékben – tehát lefele torzítanak. Mi viszont jelen esetben az alágazatok belső megoszlását vesszük tekintetbe, és ezeket viszonyítjuk az EU-országok adataiból számított belső megoszláshoz.

A számításba vett alágazatok vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy Magyarországon – ha nem tekintjük az oktatást, az egészségügyet, a szórakoztatást és a pénzügyi szolgáltatásokat – a nagykereskedelem (5100) súlya messze dominál az összes többi között, s csaknem 27 százalékot tesz ki (22. táblázat). A második legnagyobb súlyú alágazat a szolgáltatások között a kiskereskedelem (5200) – több mint 21 százalékos

21. táblázat
Négy EU-ország szolgáltatás-alágazati termelésének értékei

Alágazat	Francia- ország	Írország	Ausztria	Portugália	Összes	Összes = = 100	Rang- sor
	termelési érték (millió ECU)						
Nagykereskedelem	106 614,1	3992,1	21 097,0	33 813,1	165 516,0	20,91	1.
Gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás	117 023,1	3216,4	10 040,6	8 122,3	138 402,4	17,48	2.
Kiskereskedelem	79 614,0	3683,1	10 938,3	23 183,7	117 419,0	14,83	3.
Szárazföldi csővezetékes szállítás	46 905,3	1223,3	6 582,1	4 221,3	58 932,0	7,44	4.
Ingatlanügyletek	45 735,8	430,3	3 601,2	3 883,5	53 650,8	6,77	5.
Posta, távközlés	41 596,2	2421,9	5 274,5	3 612,4	52 905,0	6,68	6.
Szálláshely-szolgáltatás	34 148,9	:	8 193,3	5 878,7	48 221,0	6,09	7.
Szállítást kiegészítő tevékenység	39 470,9	1096,9	2 715,4	4 005,1	47 288,0	5,97	8.
Jármű- és üzemanyag- kereskedelem	25 612,5	1348,1	5 069,1	12 824,5	44 854,0	5,66	9.
Számítástechnikai szolgáltatás	20 022,7	787,4	1 916,5	815	23 541,6	2,97	10.
Kölcsönzés	13 328,3	372	1 626,6	955,2	16 282,0	2,05	11.
Légi szállítás	12 177,9	1297,3	1 180,8	1 119,1	15 775,0	1,99	12.
Vízi szállítás	4 575,8	302,8	62,1	420,5	5 361,0	0,67	13.
K+F-szolgáltatás	3 173,8	19	55	6,4	3 254,2	0,41	14.
Összes	589 999,3	20190,6	78 352,5	102 860,8	791 402,0	100	

22. táblázat
Magyarország szolgáltatás-alágazati termelésének értékei
(nettó árbevétel alapján)

Alágazat	Termelési érték (millió ECU)	Összes százalékában	Rangsor
Nagykereskedelem	7 847,7	26,91	1.
Kiskereskedelem	6216	21,32	2.
Jármű- és üzemanyag-kereskedelem	3840	13,17	3.
Gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás	2882	9,88	4.
Szárazföldi csővezetékes szállítás	2 185,5	7,49	5.
Posta, távközlés	2068	7,09	6.
Ingatlanügyletek	985,4	3,37	7.
Szállítást kiegészítő tevékenység	977,7	3,35	8.
Számítástechnikai szolgáltatás	746,6	2,56	9.
Szálláshely-szolgáltatás	725,34	2,48	10.
Légi szállítás	312,2	1,07	11.
Kölcsönzés	180,5	0,61	12.
K+F-szolgáltatás	128,5	0,44	13.
Vízi szállítás	59,3	0,20	14.
Összes	29 154,74	100,00	

súllyal. A harmadik alágazat a jármű- és üzemanyag-kereskedelem (5000). A három említett alágazat teszi ki az összes – rendelkezésre álló szolgáltatás alágazat – nettó árbevételének több mint 70 százalékát.

Az EU-adatok alapján második helyen álló (az alágazati értékekből több mint 17 százalékkal részesedő) gazdasági tevékenységeket segítő szolgáltatás a hazai rangsorban csupán a negyedik helyen áll, és csak 10 százalékos részesedéssel. A hazai rangsorban az ötödik helyet a szárazföldi csővezetékes szállítás foglalja el (6000), a posta és távközlés áll a hatodik helyen (6400).

A vizsgált szolgáltatás-alágazatok súlyát és rangsorbeli helyét összevetve a következő megállapításokat tehetjük (23. táblázat).

– A hazai szolgáltatások koncentráltabbak, mint a vizsgált EU-tagországokéi, mindössze három alágazat (nagykereskedelem, kiskereskedelem és gépjármű-kereskedelem) adja az összes számításba vett szolgáltatás több mint hetven százalékát. Az EU-tagországok esetében ezt az arányt az első hat alágazat éri el.

– A hazai rangsorban harmadik helyen álló gépjármű-kereskedelem a vizsgált európai országok összesített rangsorában a 14 hely közül mindössze a kilencedik helyen áll, és 13,17 százalékos hazai részaránnyal szemben mindössze 5,66 százalékot képvisel.

– Az EU-tagországok esetében a második helyen álló gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás a hazai rangsorban csak a negyedik helyen áll. Ha azonban megvizsgáljuk, hogy az EU-érték hogyan alakult ki, megállapíthatjuk, hogy Franciaország és Ausztria gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatása az, ami felhúzta az összesített értéket, a portugál érték saját nemzeti rangsorában a magyarhoz hasonlóan csak a negyedik helyet, az ír a harmadik helyet foglalja el.

Az EU-országokéhoz hasonlóan a rangsor utolsó két helyén Magyarország esetében is a vízi szállítás és a kutatás, fejlesztés áll.

23. táblázat

A szolgáltatás alágazatok súlya és rangsora négy EU-országban és Magyarországon

Alágazat	Négy EU-ország összes szolgáltatása = = 100	Rangsor	Magyarország, összes vizsgált szolgáltatás = 100	Rangsor
Nagykereskedelem	20,91	1.	26,91	1.
Gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás	17,48	2.	9,88	4.
Kiskereskedelem	14,83	3.	21,32	2.
Szárazföldi csővezetékes szállítás	7,44	4.	7,49	5.
Ingatlanügylek	6,77	5.	3,37	7.
Posta, távközlés	6,68	6.	7,09	6.
Szálláshely-szolgáltatás	6,09	7.	2,48	10.
Szállítást kiegészítő tevékenység	5,97	8.	3,35	8.
Jármű- és üzemanyag-kereskedelem	5,66	9.	13,17	3.
Számítástechnikai szolgáltatás	2,97	10.	2,56	9.
Kölcsönzés	2,05	11.	0,61	12.
Légi szállítás	1,99	12.	1,07	11.
Vízi szállítás	0,67	13.	0,2	14.
K+F-szolgáltatás	0,41	14.	0,44	13.

24. táblázat

Az alágazati termelés indexei, 1998/1995

Alágazat	Magyarország, termelési index	Összes vizsgált ország* átlagos termelés index
Iroda- és számítógépgyártás	6199,3	721,46
Híradástechnikai termék gyártása	406,2	332,35
Közúti jármű-gyártás	310,3	234,26
Egyéb jármű gyártása	310,3	132,74
Kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás	173,0	192,93
Szénbányászat	169,0	125,35
Villamos gépek, készülékek gyártása	161,7	156,53
Papírgyártás	137,3	94,06
Gumi-, műanyagtermék-gyártás	134,0	85,63
Ruházati termékek gyártása	126,9	77,38
Építőipar	125,0	117,35
Fémalapanyag-gyártás	118,9	86,13
Egyéb nem ásványi fémek gyártása	118,7	82,78
Műszergyártás	114,2	173,85
Dohánytermékek gyártása	113,6	85,26
Bőrkikészítés, lábbeli	111,0	78,74
Fafeldolgozás	110,9	98,47
Villamosenergia-, gáz-, hő-, melegvízellátás	106,0	166,95
Gép, berendezés gyártása	102,8	151,62
Kiadói, nyomdai tevékenység	102,6	133,67
Bútorgyártás	101,3	128,8
Fémfeldolgozás	97,9	121,62
Textília	96,5	79,82
Vegyí termékek gyártása	93,0	125,25
Élelmiszeripar	92,8	295,68
Kokszgyártás, kőolaj-feldolgozás		131,78

* EU-15, Egyesült Államok, Japán.

Dinamikus alágazatok

Az egyes országok alágazati termelési indexei alapján kiszámítottuk az átlagos alágazati termelési indexeket. Ezáltal megkaptuk az alágazatoknak egyfajta jellemzőnek tekinthető termelési indexét 1998/1995-ra, s megállapíthatjuk, melyek azok az alágazatok, amelyekre a gyors növekedés a jellemző, s melyekre jellemző a visszahúzóds.

Megállapíthatjuk, hogy a górcső alá vett országok alapján a számításba vett 27 alágazat közül 17-ben nőtt 1995/1998-ban a termelés (24. táblázat). Kiemelkedő növekedést mutatott az iroda- és számítógépgyártás (több mint 600 százalék), s nemcsak Magyarországon, hanem például Németországban 300, Nagy-Britanniában több mint 350 százalékos. Ugyanakkor, ha nem vettük volna figyelembe a magyarországi egészen kiemelkedő nagyságú növekedést, akkor az alágazati dinamika mutató 244 lenne, azaz az alágazat átlag 144 százalékos növekedést mutatna.

A kapott értékek alapján négy csoportba soroltuk az ágazatokat.

1. *Kiemelkedően dinamikus alágazatok.* Az első négy helyen állnak, és *több mint százszázalékos emelkedést* mutatnak a kiemelkedően dinamikusnak tekinthető alágazatok:

- az iroda-és számítógépgyártás (3000),
- a híradástechnikai termék gyártása (3200),
- az élelmiszeripar (1500),
- a közúti járművek gyártása (3400).

A *termelési érték alapján* is a legnagyobb súlyú alágazatok közé tartozik az élelmiszer-, a közúti járművek és a híradástechnikai termékek gyártása.

Magyarország esetében – mint említettük – az iroda-és számítógépgyártás vitte el a pálmát, s a fejlett országokhoz hasonlóan kiemelkedően dinamikusan nőtt a híradástechnikai termékek gyártása és a közútijármű-gyártás. Ugyanakkor a vizsgált időszakban az élelmiszeripar helyett az egyéb járművek gyártása került az első helyezettek közé.

2. *Dinamikus alágazatok.* A második csoportba tartozó – dinamikus – alágazatok növekedése 50 és 100 százalék közötti értéket mutat. Ezek a következők:

- a kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás (1100),
- műszergyártás (3300),
- villamosenergia-, gáz-, hő-, melegvízellátás (4000),
- máshová nem sorolt villamos gépek, készülékek gyártása (3100),
- gépek, berendezések gyártása (2900).

3. *Közepesen növekvő alágazatok.* Ebbe a csoportba azokat az ágazatokat sorolhatjuk, amelyek közepes ütemben növekedtek, közepesen dinamikusak voltak, s bár növekedtek, de nem érték el az 50 százalékos értéket:

- kiadói, nyomdai tevékenység (2200),
- egyéb járművek gyártása (3500),
- kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás (2300),
- bútorgyártás (3600),
- szénbányászat (1000),
- vegyi anyagok gyártása (2400),
- fémfeldolgozás (2800),
- építőipar (4500).

4. *Visszaeső alágazatok.* Ebbe a csoportba azok az alágazatok tartoznak, amelyek 1998-ra 1995-höz képest csökkentették termelésüket. Ilyenek a

- fafeldolgozás (2000),
- papírgyártás (2100),
- fémalapanyag-gyártás (2700),
- gumi-, műanyagtermék-gyártás (2500),
- dohánytermékek gyártása (1600),
- egyéb nem ásványi fémek gyártása (2600),
- textília gyártása (1700),
- bőrkikészítés, lábbeli (1900),
- ruházati termékek gyártása (1800).

Magyarországon ebben az időszakban már csak négy alágazatban *csökkent* a termelési index: fémfeldolgozás (2800), textilgyártás (1700), vegyianyag-gyártás (2400) és élelmiszergyártás (1500).

Magyarország csak a következő alágazatokban bizonyult *kevésbé dinamikusnak*, mint a vizsgált fejlett országok átlagértéke:

- kőolaj- és földgázkitermelés (1100),
- műszergyártás (3300),
- villamosenergia-, gáz-, melegvízellátás (4000),
- gép és berendezés gyártása (2900),
- kiadói, nyomdai tevékenység (2200),

- bútorgyártás (3600),
- fémfeldolgozás (2800),
- vegyi anyag gyártása (2400) és
- élelmiszeripar (1500).

Alágazati sorrend az egy foglalkoztatott által előállított termelési érték alapján

A felmérésben szereplő fejlett ipari országok (Európai Unió, Egyesült Államok, Japán) egyes alágazatainak egy foglalkoztatottra jutó termelési értékét átlagoljuk, és az átlagértékek alapján megállapított sorrendet összehasonlítjuk a hazai alágazatokat jellemző egy foglalkoztatottra jutó termelés alapján képzett sorrenddel. A fejlett ipari országok átlagértékét véve figyelembe, az egy foglalkoztatottra jutó termelési érték alapján az első öt helyen a kőolaj-feldolgozás, a dohányipar, a villamosenergia-ellátás, az iroda- és számítógépgyártás és a vegyi anyaggyártás áll. A hazai alágazatok mutatójának értékét vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy az első öt helyen áll – a fejlett ipari országokhoz hasonló módon a fajlagos termelést tekintve – az iroda- és számítógépgyártás, a kőolaj-feldolgozás, a közútjármű-gyártás, a dohányipar és a vegyi anyagok gyártása. Azaz, az ötből négy ágazat fajlagos mutatója megegyezik a fejlett országokéval. Ugyanakkor a hazai rangsorban a harmadik helyet foglalja el a közútjármű-gyártás, ami a fejlett ipari országok esetében csak a hatodik helyen áll. A fejlett ipari országokban a sereghajtó ágazatok a fémfeldolgozás, az építőipar, a bútorgyártás, a bőripar és a ruházati ipar. A hazai ágazatok között – hasonlóképpen – az utolsó helyeken áll a bőr-, a ruházaticikk- és a bútorgyártás (25. táblázat).

Az első öt helyen álló hazai alágazatot vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy leginkább az iroda- és számítógépgyártás területén közelíti meg a hazai egy foglalkoztatottra jutó termelési érték a fejlett ipari országok értékét. Az összes vizsgált hazai ágazat átlagértéke a fejlett országok átlagértékének 35 százalékát éri csak el, azaz egy hazai foglalkoztatott átlagban a fejlett országbeli foglalkoztatott által előállított termelési érték 35 százalékát állítja elő. Ennél jobb fajlagos eredményt mutat fel a közútjármű-gyártásban dolgozó (43 százalék), az élelmiszer-ipari foglalkoztatott (41 százalék) és a máshová nem sorolt villamos gépek, készülékek gyártásában alkalmazott (39 százalék). A hazai dohányipar, bár az egy foglalkoztatottra jutó termelés abszolút értékét tekintve az ötödik helyezett a rangsorban, ugyanakkor ez a teljesítmény a fejlett országok átlagértékének mindössze 8 százalékához elegendő (26. táblázat).

- A fejlett országok fajlagos (egy foglalkoztatottra jutó) termelési értékének 10 százalékát sem éri el a dohányiparon kívül a hazai víztermelés és a bőr- és cipőgyártás (3 alágazat).

- 11 és 20 százalék közötti arányt ér el a kőolaj-feldolgozás, a villamosenergia-ellátás, a papíripar, az egyéb járműgyártás, a fafeldolgozás, gépgyártás, a műszergyártás, építőipar, textil- és ruhaipar, a hulladékfeldolgozás, az egyéb nem fém ásványi termék gyártása (11 alágazat).

- 21 és 30 százalék közötti arányt ér el a vegyi anyagok, a fém alapanyagok gyártása, híradástechnikai készülékek gyártása, gumiipar, nyomdaipar, fémfeldolgozás és az élelmiszergyártás (7 alágazat).

- 31 és 40 százalék közötti arányt ér el a máshová nem sorolt villamos készülékek gyártása (1 alágazat).

- 41–50 százalék közötti arányt ér el a közútjármű-gyártás (2 alágazat).

- 51 százalék feletti arányt egyetlen alágazat, az iroda-és számítógépgyártás ér el (1 alágazat).

25. táblázat

Alágazati rangsorok az egy foglalkoztatottra jutó termelési érték alapján, 1997

Rangsor	Felmért fejlett országok*	Magyarország
1.	Kőolaj-feldolgozás (2300)	Iroda- és számítógépgyártás (3000)
2.	Dohánytermék gyártása (1600)	Kőolaj-feldolgozás (2300)
3.	Villamos energia (4000)	Közútijármű-gyártás (3400)
4.	Iroda- és számítógépgyártás (3000)	Dohánytermék gyártása (1600)
5.	Vegyianyag-gyártás (2400)	Vegyianyag-gyártás (2400)
6.	Közútijármű-gyártás (3400)	Fémalapanyag (2700)
7.	Fémalapanyag (2700)	Villamos energia (4000)
8.	Híradástechnika (3200)	Máshová nem sorolt gép (3100)
9.	Élelmiszergyártás (1500)	Élelmiszergyártás (1500)
10.	Hulladék (3700)	Híradástechnika (3200)
11.	Papírtermék (2100)	Hulladék (3700)
12.	Egyéb jármű (3500)	Gumi (2500)
13.	Víztermelés (4100)	Nyomda (2200)
14.	Gumi (2500)	Papírtermék (2100)
15.	Nyomda (2200)	Egyéb jármű (3500)
16.	Gépgyártás (2900)	Egyéb nem ásványi fémek gyártása (2600)
17.	Máshová nem sorolt gép (3100)	Fémfeldolgozás (2800)
18.	Egyéb nem ásványi fém (2600)	Fafeldolgozás (2000)
19.	Fafeldolgozás (2000)	Gépgyártás (2900)
20.	Textília (1700)	Műszergyártás (3300)
21.	Műszergyártás (3300)	Építőipar (4500)
22.	Fémfeldolgozás (2800)	Bútorgyártás (3600)
23.	Építőipar (4500)	Textília (1700)
24.	Bútorgyártás (3600)	Ruházat (1800)
25.	Bőr- és cipőgyártás (1900)	Víztermelés-, kezelés, -elosztás (4100)
26.	Ruházat (1800)	Bőr- és cipőgyártás (1900)

* EU-15, Egyesült Államok és Japán.

A hazai ipari alágazatok (és építőipar) csaknem 70 százalékában egy foglalkoztatott a fejlett ipari országok átlag fajlagos termelési értékének 11–30 százalékát állítja elő.

A szintetizált ország-rangsor

A kétféle – azaz az alágazatok összesített (átlag) termelési értéke és az egyes országok alágazatainak átlag termelési indexe alapján készített – ország-rangsorból összeállítottunk egy olyan sorrendet, amely az ország súlyát (termelési képességét) és dinamikáját is figyelembe veszi (27. táblázat). Természetesen ez a kép csak tendenciaszerű, hozzáférhető, és csak szempontból készült (termelés). Így lehet azután az, hogy a maastrichti kritériumoknak leginkább megfelelő Luxemburg ezúttal a rangsor se-reghajtója. Az összesített, szintetizált rangsor élén az Egyesült Államok áll. A vizsgált 16 országból az első kvartilisben – az Egyesült Államokon kívül – Belgium, Svédország és Németország található. A szintetizált rangsor alapján tehát az Egyesült Államok és Németország tekinthető a legjelentősebb és a legdinamikusabb országnak. Japán – a súlyát tekintve a második gazdaság az Egyesült Államok után – döntően alacsony dinamikája miatt nem került a rangsor élvonalába, hanem csak a második kvartilis utolsó helyére.

Magyarország az összesített rangsorban – elsősorban a dinamikájának köszönhetően – nagyon jó helyezést ért el, a második kvartilis élén áll Finnországgal és Spanyolor-

26. táblázat

Az egy foglalkoztatottra jutó termelési érték, 1997

Sor- szám	Álágazat	Fejlett országok átlaga (ECU)	Magyarország (ECU)	Fejlett orszá- gok átlaga = = 100	Magyar- ország = = 100
1.	Iroda- és számítógépgyártás (3000)	269 124,5	226 020	83	119
2.	Kőolaj-feldolgozás (2300)	1 291 819,0	179 214	13	720
3.	Közúti jármű-gyártás (3400)	206 095,7	90 031	43	228
4.	Dohányipar (1600)	989 160,6	79 481	8	1244
5.	Vegyipar (2400)	267 685,3	56 944	21	470
6.	Fémalapanyag (2700)	186 197,9	52 674	28	353
7.	Villamos energia (4000)	383 944,4	49 829	12	770
8.	Máshová nem sorolható gép (3100)	123 207,7	49 083	39	251
9.	Híradástechnika (3200)	186 056,9	46 435	24	400
10.	Élelmiszeripar (1500)	185 821,0	42 029	23	442
11.	Hulladék (3700)	182 462,2	38 089	20	479
12.	Gumi (2500)	127 316,8	35 853	28	355
13.	Nyomda (2200)	125 466,7	31 779	25	394
14.	Papíripar (2100)	177 248,0	31 284	17	566
15.	Egyéb jármű (3500)	154 999,4	26 159	16	592
16.	Egyéb nem fém (2600)	122 856,0	25 614	20	479
17.	Fémfeldolgozás (2800)	97 486,8	24 724	25	394
18.	Fafeldolgozás (2000)	120 667,6	23 127	19	521
19.	Gépgyártás (2900)	124 308,0	22 330	17	556
20.	Műszeripar (3300)	108 128,6	19 974	18	541
21.	Építőipar (4500)	91 031,7	17 000	18	535
22.	Bútorgyártás (3600)	89 732,9	13 668	15	656
23.	Textilipar (1700)	111 093,7	12 836	11	865
24.	Ruházati ipar (1800)	70 302,5	9 085	12	773
25.	Víztermelés (4100)	143 988,3	8 965	6	1606
26.	Bőr- és cipőgyártás (1900))	87 744,8	7 944	9	1104
26	alágazat átlaga	881 651,2	31 6746,5	35	278

szággal azonos helyezéssel, s őket követi Japán. A harmadik kvartilisben található Ausztria, Hollandia, Írország és Nagy-Britannia. Az utolsó kvartilisbe tartozik Franciaország, Portugália, Dánia és Luxemburg. Az értékeléskor persze figyelembe kell venni, hogy egy-egy ország más-más okból került egyik vagy másik csoportba. Luxemburg és Dánia nem azért került az utolsó kvartilisbe, mert gazdaságuk gyenge lenne, hanem egyrészt méretük (súlyuk) miatt, másrészt a magas fejlettségi szintet elért országok dinamikájának nem feltétlenül kell már gyorsnak lenni (de persze lehet, mint ahogy az Egyesült Államok példája is mutatja). Portugália esetében más a helyzet, a termelés csekély súlya mellett a nem a magas fejlettségi szintből következő alacsony dinamika miatt került az utolsó négy helyezett közé.

27. táblázat
Az országok súlya és dinamikája szerinti rangsor

Ország	Alágazatok (C-F), Rang-sor termelés (millió ECU)	Rang-sor	Ország	Átlag-dinamika-mutató* 1998/1995 (1995 = 100)	Rang-sor	Ország	Össze-sített rang-sorok	Szinte-tizált rangsor
Egyesült Államok	3 505 075	1.	Magyarország	389,33	1.	Egyesült Államok	3.	1.
Japán	2 185 259	2.	Egyesült Államok	265,09	2.	Belgium	10.	2.
Németország	1 258 276	3.	Belgium	217,38	3.	Svédország	13.	3.
Nagy-Britannia	741 189	4.	Svédország	210,66	4.	Németország	15.	4.
Franciaország	570 636	5.	Finnország	195,16	5.	Magyarország	16.	5.
Spanyolország	298 172	6.	Görögország	176,37	6.	Finnország	16.	5.
Belgium	193 950	7.	Ausztria	170,97	7.	Spanyolország	16.	5.
Hollandia	150 775	8.	Írország	123,36	8.	Japán	18.	7.
Svédország	119 700	9.	Norvégia	114,64	9.	Ausztria	19.	8.
Portugália	91 062	10.	Spanyolország	113,78	10.	Hollandia	19.	8.
Finnország	86 463	11.	Hollandia	111,33	11.	Írország	21.	9.
Ausztria	86 102	12.	Németország	110,23	12.	Nagy-Britannia	21.	9.
Írország	55 119	13.	Dánia	108,15	13.	Franciaország	23.	10.
Dánia	46 650	14.	Portugália	104,8	14.	Portugália	24.	11.
Magyarország	33 081	15.	Luxemburg	103,79	15.	Dánia	27.	12.
Luxemburg	7 080	16.	Japán	98,38	16.	Luxemburg	31.	13.
			Nagy-Britannia	96,96	17.			
			Franciaország	93,77	18.			
			Olaszország	91,55	19.			

* A termelési index alapján kialakított átlagdinamika-mutató.

Néhány összegző megállapítás

A hazai alágazatok termelésénél általában csak Luxemburg termelési értéke alacsonyabb, és még a hazaihoz legközelebb álló portugál mutató is másfélszer-kétszer nagyobb, mint a magyar érték. Magyarország az egy foglalkoztatottra jutó termelés tekintetében is általában a portugál értékhez áll a legközelebb, az EU-tagországok nagy részének e mutatója azonban az alágazatok döntő többségében háromszor, négyszer, ötször nagyobb, mint a magyar érték, a kiemelkedően hatékony országok és alágazatok esetében ez a különbség pedig akár hatszoros, hétszeres, nyolcszoros is lehet. Pozitív tendenciának tekinthető ugyanakkor az, hogy az egyik legmodernebb alágazatnak tekinthető iroda- és számítógépgyártásban az egy foglalkoztatottra jutó hazai termelés magasabb, mint az általában listavezető németországi és a japán alágazaté is csupán 56 százalékkal haladja meg a magyart.

Az EU-tagországok között az alágazatok döntő részében mind a súlyt, mind a fajlagos teljesítményt illetően Németország a listavezető. A második, harmadik helyezett változó, de azért leggyakrabban Nagy-Britannia és Franciaország következik a sorban. Németország koncentrálja az alágazatok jelentős részét: az EU-tagországok termelésének 30, esetenként akár 40 százalékát. Az EU-tagországok között Németország nem-

csak a feldolgozóipar termelését tekintve éllavas, hanem az építőiparban és a villamosenergia-ellátás terén is.

A német alágazatok maguk is meglehetősen koncentráltak, Németország általában a szervezeti méret alapján készített rangsorok elején található: gazdaságát a relatíve nagy létszámmal működő vállalkozások jellemzik.

A termelés nagysága, a foglalkoztatottak száma tekintetében az élmezőnyhöz tartozik általában még Spanyolország. Sőt, néhány alágazatban a spanyol felzárkózás olyan erőteljes volt, hogy azok termelési mutatói Németország után a második helyet foglalják el. A spanyol gazdaság mellett látványosan tör fel a kis ír gazdaság.

A spanyol alágazatok jelentős része nem annyira koncentrált, mint például a német, azaz nagyszámú és relatíve kis létszámú vállalat állítja elő a relatíve nagy alágazati termelési értéket.

Az Egyesült Államok és Japán gazdasági teljesítménye az alágazatok jelentős részében meghaladja az EU-tagországok összesített értékét, és hatékonyság tekintetében is megelőzik az EU-t. Szembetűnő, hogy a japán gazdaságban alacsony koncentráció jellemzi az alágazatok jelentős részét (több, kevés foglalkoztatottal működő vállalat állít elő jelentős nagyságú termelési értéket).

A magyar dinamikumutatók általában meghaladják az EU-átlagértékeket és a japán mutatók értékét. Vannak azonban olyan alágazatok, ahol a hazai dinamika csak a rangsor utolsó helyeinek egyikéhez elegendő (például a gépipar). A hazai számítógépgyártás első helyezése azt mutatja, hogy – különösen a kisméretű és a fejlettség legmagasabb szintjét még el nem ért gazdaságok esetében – kiemelkedő produktumot (jelen esetben termelési indexet) eredményezhet egy-egy vagy néhány beruházás is. Külön értékelésnek kell azt megállapítania, hogy az index vagy mennyiségi mutatót „megdobó” esemény/beruházás a gazdaság/ágazat/alágazat szerves fejlődéséhez is hozzájárul-e, létre tudja-e hozni a beszállítók holdudvarát, vagy csupán idegen test marad.

Nem minden országban járt együtt a termelés növekedése a fajlagos foglalkoztatottság csökkenésével, a magyarországi dinamikus növekedést azonban általában a fajlagos (relatív vagy abszolút értelemben vett) foglalkoztatás csökkenése kísérte.

Számos alágazatban a legdinamikusabbnak az újonnan felvett EU-tagországok (Ausztria, Finnország és Svédország), illetve – általában Görögországon kívül – az elmaradottnak számító tagországok mutatkoznak. Vannak azonban olyan alágazatok, amelyben Görögország is előkelő helyezést ér el (például gépgyártás).

Általában korreláció állapítható meg a nagy súlyú, fejlett gazdaságok és a mérsékelt növekedés, illetve a kis súlyú, kevésbé fejlett gazdaságok és a gyors növekedés között. A legnagyobb súlyú gazdaságok, Németország és Nagy-Britannia alágazatainak jelentős része általában alacsony dinamikát mutat, ugyanakkor különösen Németország esetében vannak kiemelkedően dinamikus (rangsort vezető) alágazatok (húzóágazatok) – mint például a gépgyártás. Japán dinamikája általában a rangsorok alján található. Japán termelési indexe alapján az utolsó helyen áll a számítógépgyártás terén is, ami azt mutatja, hogy a növekedés – egy bizonyos szint elérése után – szükségképpen lelassul, illetve azt, hogy egy ország vagy ágazat, alágazat reális értékeléshez (osztályozásához) a státus- és dinamikus mutatók együttes értékelésére van szükség.

A legkorszerűbb ágazatokban figyelhetők meg a legkiemelkedőbb (1000 százalékos is meghaladó) termelési indexek (iroda- és számítógépgyártás, híradástechnikai készülékek gyártása). Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az alágazatok korszerűségére (felfutására) következtethetünk a termelési indexek mértéke alapján.

A korszerű ágazatok további jellegzetessége az, hogy az országok szinte kivétel nélkül növekedést produkálnak, a különbség a dinamikában van. Legfeljebb a rangsor utolsó egy-két országában tapasztalható a termelés csökkenése.

Forrásjegyzék

- APEH [2000]: 1998. évi mérlegadatok.
- BONDÁR ÉVA [2000]: Helyünk Európa gazdaságában. Egészségügy. Növekedéskutató Intézet, Budapest, augusztus
- EC [1999]: Agriculture, Statistical Yearbook, 1999, Eurostat, European Commission, Luxembourg.
- Eurostat [1999]: Monthly Panorama of European Business, 12. sz.
- Eurostat [2000]: Eurostat Databases, New Cronos, Theme4, Structure Business Statistics, Annual Enterprise Statistics, Enter1., június.
- KSH [1998*b*]: Az építőipar 1998. október havi teljesítménye. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [1999*a*]: Az ipar és az építőipar 1998. évi tevékenysége, Időszaki Tájékoztató, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [1999*b*]: Az ipar termelési és értékesítési struktúrája. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [1999*c*]: Kiskereskedelem. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [1999*d*]: Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, 1998. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [1999*e*]: Ipari és építőipari statisztikai évkönyv, 1998. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [2000]: A gazdaság növekedését elősegítő húzóágazatok. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- OECD [1999*a*]: Education Policy Analysis. Párizs.
- OECD [2000]: Indicators of Industrial Activity, OECD no.1.
- OECD [1999*b*]: Towards Lifelong Learning in Hungary. OECD Proceedings. Párizs.
- OECD [2000]: Main Economic Indicators, július. Párizs.